

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ศึกษากรณีศูนย์ยุติธรรม ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น Factors Affecting the Success of Operation of Community Justice A Case Study of Nong-Go District, Khon Kaen Province

อาภากร ชุ่มสาย*

Apakorn xumsai

อรนันท์ กลันทปุระ**

Oranun Gluntapura

■ บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน : ศึกษากรณีศูนย์ยุติธรรมตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น และศึกษาปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยประกอบด้วยกลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กลุ่มเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ประชาชนทั่วไปในตำบลหนองโก จำนวน 24 คน ผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน สมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน คนในชุมชน การใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

* นิสิตปริญญาโท สาขาการจัดการความขัดแย้ง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Graduate student of Conflict Management Faculty of Social Sciences Kasetsart University

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อาจารย์
ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระหลัก

Assistant professor Department of Political Science and Public Administration Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Independent Study Advisor

Received: May 21, 2019 Revised: July 15, 2019 Accepted: July 18, 2019

เข้ามาทำงานร่วมกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จและด้านความรู้ทางกฎหมายของผู้ดำเนินงาน และการมีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงาน การมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เช่น ค่าตอบแทนล่วงเวลา ค่าน้ำมัน ประกาศนียบัตร นอกจากนี้ ความเชื่อมั่นในความเป็นกลางของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ก็เป็นสิ่งที่ส่งผลให้การดำเนินงานของบุคลากรมีประสิทธิภาพนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น ส่วนด้านปัญหาหรืออุปสรรคของการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น จากการสัมภาษณ์พบประเด็นดังนี้ การขาดแคลนบุคลากรที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ งบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน การประสานงานและความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เป็นไปในประเด็นเรื่องการจัดสรรหรือมีองค์ความรู้อยู่ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนอยู่แล้ว หากแต่เพียงไม่ได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอต่อการดำเนินงาน หรือไม่ได้นำเอาองค์ความรู้มาปฏิบัติใช้ให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร

คำสำคัญ : ยุติธรรมชุมชน, ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบล, ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

■ Abstract

The study on “Factors Affecting the Success of Operation of Community Justice: A Case Study of Nong-Go District, Khon Kaen Province” is qualitative research. This research

aims to analyze the factors that affect the success of operation of Nong-Go Community Justice and to study problems or obstacles of operations of Nong-Go Community Justice. The sample consisted of 24 members and classified into 3 groups as state officers, members of Community Justice Center and people in the area of Nong-Go. Research findings revealed that the key factors that affecting the success of operation of Nong-Go Community Justice were the collaboration from all sectors, government, private sector, members of community justice, and public sector in the community. Moreover, the judgement by using both litigation and alternative dispute resolution including the knowledge of members of community justice, supportive laws, motivation such as overtime compensation, oil fee and certificate, and confidence on the members also affecting the performance efficiency led to the success of operation of Nong-Go Community Justice. The problems and obstacles of operation of Nong-Go Community Justice were inadequate officers, officers’ knowledge, the lack of budget, the coordination and cooperation with external agencies and the inefficient of using the knowledge to achieve the most effective goal.

Keywords : Community justice, Community Justice Center, Success factors

■ บทนำ

ปัจจุบันได้มีการให้ความสำคัญในเรื่องของกระบวนการยุติธรรมเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีกระบวนการยุติธรรมแนวใหม่เกิดขึ้นหรือที่เรียกว่ากระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพื่อแก้ไขจุดบกพร่องและส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ใช้กันมาเป็นเวลานานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งประเทศไทยได้เริ่มมีการนำแนวคิดศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก มาใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2546 โดยการผลักดันของ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมคุมประพฤติ ภายใต้โครงการพลังงานเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งเป็นโครงการระยะสามปีเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2546 จนถึงวันที่ 3 มีนาคม 2549 โดยการสร้างรูปแบบศูนย์การเรียนรู้โดยสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดเลย ซึ่งลักษณะโครงการมีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การพัฒนาและส่งเสริมยุติธรรมชุมชน ทั้งในแง่การส่งเสริมให้ความรู้เรื่องกฎหมายและความยุติธรรมแก่ชุมชน การจัดตั้งศูนย์และการพัฒนาเครือข่าย จนนำมาสู่แนวคิดในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนในพื้นที่นาร่อง ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ขอนแก่น สกลนคร สุรินทร์ ลพบุรี อ่างทอง ฉะเชิงเทรา ตรัง ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และมีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเข้าไปเป็นผู้สนับสนุนเรื่องเครื่องมือ ค่าปรึกษาและทุนในการดำเนินการ ซึ่งแนวคิดยุติธรรมชุมชนเป็นการใช้ชุมชน เป็นฐานในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทของประชาชน

เพื่อประโยชน์ต่อผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมทั้งเฝ้าระวังและป้องกันอาชญากรรมในชุมชน การเยียวยาเหยื่อและผู้เสียหายจากการกระทำผิดและการฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำผิด ทั้งในระหว่างที่ถูกกักขังหรือจำคุก และเมื่อพ้นโทษกลับสู่ชุมชน โดยมุ่งหวังเพื่อลดจำนวนการเป็นคดีความระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหาย และลดการพึ่งพาองค์กรกระบวนการยุติธรรมภาครัฐมาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย โดยมีความหมายว่า "ศูนย์ยุติธรรมชุมชน" หมายถึง หน่วยงานที่ประกอบด้วยสมาชิกของชุมชนด้วยตนเอง โดยมีแผนยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2548 - 2551 จนถึงแผนยุทธศาสตร์ปัจจุบันได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์พัฒนาประสิทธิภาพการบริการประชาชนให้เข้าถึงความยุติธรรม ซึ่งกระทรวงยุติธรรมได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้รับผิดชอบดำเนินการตามแนวทาง "ระบบยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม"

ในงานวิจัยครั้งนี้ได้เลือกศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดขอนแก่นได้ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นโครงการนำร่องและเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยมีศักยภาพและผลการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นว่ามีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการและมีการทำงานแบบร่วมมือกันในลักษณะหุ้นส่วนหรือภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง โดยมีรางวัลความเป็นเลิศด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปี พ.ศ. 2559 ประเภทรางวัลพัฒนาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นกระบวนการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น จึงเหมาะสมที่จะนำมาเป็นตัวอย่างเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ

ในการดำเนินงานและสามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนากระบวนการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในท้องถิ่นอื่น ๆ ให้ประสบความสำเร็จและดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

■ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาปัญหาหรืออุปสรรคที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาประโยชน์ที่ได้รับจากผลของการดำเนินงานตามปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น

■ แนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดยุติธรรมชุมชนในไทย

จุฑารัตน์ และคณะ (2551) ได้กล่าวถึงแนวคิดยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยไว้ว่า แนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชน หรือ Community Justice มีไปประเด็นใหม่ใหม่ในสังคมไทย หากแต่มีกฎหมายรองรับเป็นหลักฐานชัดเจนในเรื่องของยุติธรรมชุมชน โดยปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง เรียกว่า ไจรห้าเส้น ซึ่งเป็นเรื่องของการออกกฎหมายเกณฑ์ราษฎรให้ช่วยกันระงับการปล้นสะดม แต่ด้วยในยุคที่ประเทศต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากการล่าอาณานิคมของโลกตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4

และรัชกาลที่ 5 ทำให้รัฐมีความจำเป็นต้องพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามอย่างตะวันตก ซึ่งส่งผลถึงกระบวนการยุติธรรมในประเทศทำให้มีความจำเป็นต้องรับระบบกฎหมายของตะวันตกเข้ามาใช้ในประเทศไทย และยกเลิกการใช้ยุติธรรมชุมชน เนื่องจากมองว่าเป็นเรื่องที่ล้าสมัย ถึงแม้ว่ายุติธรรมชุมชนจะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความคิด และความเชื่อของสังคมไทย แนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชนจึงถูกเข้าใจว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมไทย เนื่องจาก การดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยอาศัยกระบวนการยุติธรรมโดยรัฐเป็นหลัก นับตั้งแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายจากระบบกฎหมายพระธรรมนูญในสมัยอยุธยา แต่ถึงอย่างนั้นระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่รับจากตะวันตกไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และไม่สามารถเข้าถึงระดับชุมชนของสังคมไทยได้ จึงทำให้ในปัจจุบันสังคมไทยได้กลับมาคิดทบทวนสิ่งที่มีอยู่เดิม เพื่อฟื้นฟูและพัฒนา นำมาสู่การนำมาปฏิบัติใช้ให้เกิดผลสำเร็จในทุกภาคส่วน

ภารกิจและเป้าหมายยุติธรรมชุมชน

ภารกิจหลักที่ชุมชนสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่กันได้ ประกอบด้วย 4 ประการ คือ

1. การป้องกันควบคุมอาชญากรรมและการกระทำผิด (crime control and crime prevention) คือ การกระทำเชิงรุกใด ๆ อันเป็นการยับยั้งหรือชะลอเวลาหรือสถานการณ์ไม่ให้ไปสู่การเกิดอาชญากรรม โดยทำการป้องกันก่อนเกิดปัญหาขึ้นกับบุคคล เวลา และสถานที่ ทั้งที่เป็นกลุ่มเสี่ยงในการกระทำผิดและกลุ่มเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม เช่น บุคคล เวลา

สถานที่ ซึ่งกิจกรรมการป้องกันควบคุม อาชญากรรมและการกระทำผิด ได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีลักษณะของการป้องกัน ควบคุม จัดระเบียบชุมชน และให้ความรู้เกี่ยวกับ อาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายของ เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกิจกรรมยุติธรรมเชิงจารีต กิจกรรมยุติธรรมของท้องถิ่น และ กิจกรรมของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่พัฒนาขึ้น โดยเน้นการใช้กลยุทธการควบคุมทางสังคม แบบไม่เป็นทางการเป็นหลัก

2. การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ (restorative justice and conflict management) คือ การทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนยุติลง หรือบรรเทาลงด้วยการประสานงาน ดำเนินการเอง หรือส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยคนในชุมชน เป็นผู้ดำเนินการตามรูปแบบวิธีการเชิงสมานฉันท์ หรือวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธี

3. การเยียวยาและเสริมพลัง (community and victim empowerment) คือ การลดและเยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรงที่เกิดจาก อาชญากรรมหรือการกระทำผิด กิจกรรมเกี่ยวกับการเยียวยาและเสริมพลัง ได้แก่ การติดตาม การปฏิบัติตามสัญญาข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากการ ใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ของผู้กระทำผิดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4. การรับผู้ กระทำผิดกลับสู่ สังคม (reintegration) คือ การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ปรับปรุงแก้ไขนิสัยความประพฤติและจิตใจของ ผู้กระทำผิดที่ได้รับการหันเหออกจากกระบวนการ ยุติธรรมกระแสหลักมาใช้กระบวนการยุติธรรม ทางเลือกโดยเฉพาะการคุ้มครองความประพฤติ กิจกรรมการคืนคนดีกลับสู่สังคม ได้แก่ กิจกรรม การแก้ไขฟื้นฟูด้านพฤติกรรมและด้านจิตใจ

ของผู้กระทำผิดที่ถูกคุ้มครองประพฤติดังที่เป็น เด็กเยาวชนและผู้ใหญ่และได้รับการพักการลงโทษ ให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด รวมทั้งการทำงาน บริการสังคมรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเชื่อมโยงรับคืนผู้กระทำผิดกลับสู่ชุมชน

เป้าหมายของยุติธรรมชุมชน มี 2 ประการ คือ

1. ประชาชนรู้สึกมั่นคงปลอดภัยและเข้าถึง ความยุติธรรม คือ ผลลัพธ์ที่เป็นเป้าหมายเฉพาะ โดยพิจารณาที่ประชาชนในชุมชน ด้านความรู้สึก มั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเมื่ออยู่ใน ชุมชน รวมถึงความรู้สึกหวาดกลัวอาชญากรรม ของประชาชนกลุ่มเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อ อาชญากรรม ด้านความรู้สึกเข้าถึงหรือได้รับความ ยุติธรรม และด้านความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของ ชุมชนเมื่อมีการดำเนินกิจกรรมยุติธรรม ชุมชนที่เป็นความรู้สึกพึงพอใจเฉพาะบุคคล

2. ชุมชนมีศักยภาพและความสมานฉันท์ คือ ผลลัพธ์ที่เป็นเป้าหมายรวม โดยพิจารณาที่ ชุมชนว่ามีความสามารถในการพัฒนาระบบ ยุติธรรมโดยสามารถระดมผลและใช้ทรัพยากร มาบริหารการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีขีดความสามารถของชุมชนในการ แก้ปัญหาของตนได้เพิ่มขึ้นอันนำไปสู่เป้าหมาย สูงสุด คือ ความสมานฉันท์ของชุมชน

หลักการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน

ประไพพิศ (2558) กล่าวว่า การดำเนินการ จัดให้มียุติธรรมชุมชนนั้นต้องเป็นเรื่องของ ความสมัครใจของชุมชนที่จะมาร่วมทำงานกับ ภาครัฐเพื่อประโยชน์ของชุมชนโดยการทำให้ ชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่อย่างสงบปลอดภัยและ น่าอยู่โดยตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า “ไม่มีใครรัก ห่วงใยชุมชนมากไปกว่าคนที่อยู่ในชุมชนเอง”

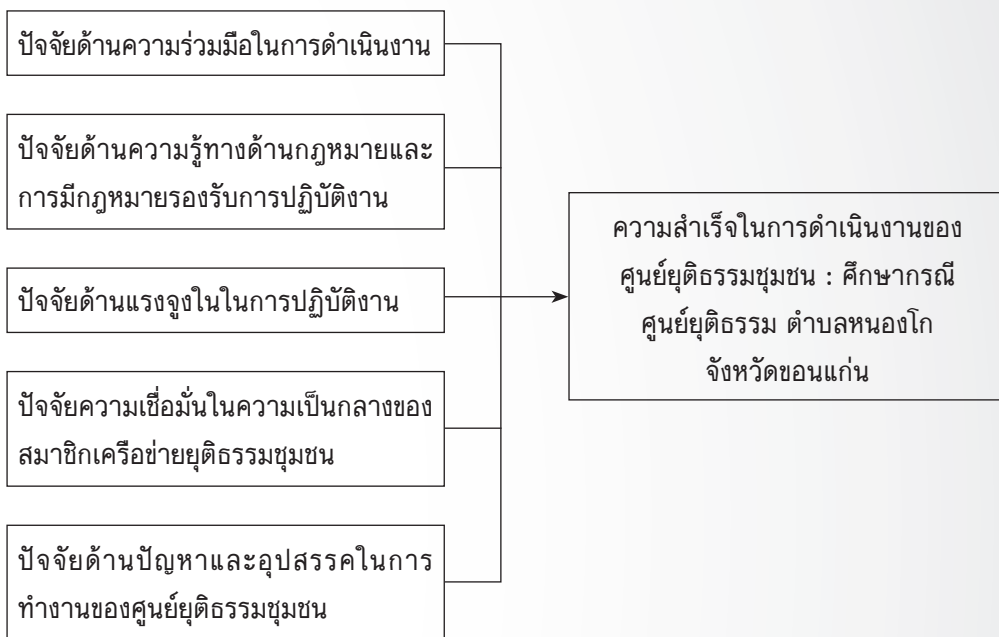
รัฐจะต้องเฟ้นหากลุ่มผู้แทนในชุมชนที่อาสาสมัครเข้าทำงานเพราะมีความห่วงใยพร้อมที่จะดูแลชุมชนของตนมาจัดฝึกอบรมให้ความรู้ จัดสร้างเครือข่ายการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการสื่อสารเพื่อรับแจ้งเหตุร้ายจากยุติธรรมชุมชนเพื่อให้คำปรึกษาหารือในด้านกฎหมายหรือป้องกันอาชญากรรมเพื่อป้องกันและเฝ้าระวังเรื่องยาเสพติดเพื่อให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาสังคมให้กับยุติธรรมชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นที่เล็งอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งหรือ ข้อพิพาทในชุมชนรวมทั้งอาจร่วมกันวางแผนในการอบรมดูแลเด็กและเยาวชนและป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะกลุ่มที่เริ่มมีพฤติกรรมเสี่ยงที่อาจจะนำไปสู่การกระทำผิด ซึ่งอาจจะเป็นการร่วมมือกันจัดอบรมหรือจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้รับรู้ถึงผลกระทบของการกระทำผิด เป็นต้น

การประสานงานเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนด้วยการสื่อสารทางไกลที่รวดเร็วและการร่วมกันแก้ปัญหาอย่างทันเหตุการณ์เป็นหัวใจของความสำเร็จของยุติธรรมชุมชนในการประสานงานกับยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรมได้ใช้ตัวกลางที่เรียกว่า “ยุติธรรมชุมชน” ซึ่งเป็นหน่วยงานในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ของกระทรวงยุติธรรมเป็นตัวเชื่อมประสาน ทั้งยังมีเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานคุมประพฤติประจำจังหวัดต่าง ๆ เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งและประสานงานกับยุติธรรมชุมชนอีกทางหนึ่ง ความคุ้นเคยและรู้จักกันดีรวมทั้งการมีแนวทางที่ชัดเจนในการประสานงานและทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายที่ใกล้ชิดทำให้สามารถ

แก้ปัญหาสังคมในชุมชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยภาครัฐเสริมพลังความรู้ทางกฎหมายตลอดจนการจัดการแก้ปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ในชุมชนให้กับผู้ที่มีความพร้อมในการดูแลชุมชนของตนเองอย่างมีระบบเพื่อให้ชุมชนเกิดพลัง มีความมั่นใจในการดูแลชุมชนที่ตนอาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณ ค่าใช้จ่ายจากภาครัฐเมื่อองค์กรปกครองท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นประโยชน์ที่ตำบลของตนได้รับจากการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งได้เข้ามาสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลรับผิดชอบด้วย

■ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัย “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ศึกษากรณีศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น” เริ่มต้นจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลหนองโก ประกอบด้วยปัจจัยด้านความร่วมมือในการดำเนินงาน ปัจจัยด้านความรู้ทางด้านกฎหมายและการมีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ปัจจัยความเชื่อมั่นในความเป็นกลางของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ปัจจัยด้านปัญหาและอุปสรรคการทำงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น

■ วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน : ศึกษากรณีศูนย์ยุติธรรมตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ 1) กลุ่มผู้บริหารเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน 2) กลุ่มเครือข่ายยุติธรรมชุมชน 3) ประชาชนทั่วไปในตำบลหนองโก

1.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบการสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึก และไม่เป็นทางการ โดยเน้นการสัมภาษณ์ผู้ให้

ข้อมูลหลัก เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบนำสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้เป็นแนวทางในการสอบถามข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นข้อความกว้าง ๆ ลักษณะปลายเปิด และเปิดโอกาสให้ผู้ถูก สัมภาษณ์ ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นคำถาม

2. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยคุณภาพนี้ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลโดยเน้นการพรรณนาเป็นหลัก เมื่อเก็บข้อมูลผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงนำมาวิเคราะห์ตามกรอบ แนวคิดของการจัดการความขัดแย้ง ทำการตีความ และตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological-triangulation) โดยการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน และสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก นอกจากนี้ยังนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบกับเอกสารต่าง ๆ ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปผลการศึกษา

■ ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน : ศึกษากรณี ศูนย์ยุติธรรมตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานในศูนย์ยุติธรรมชุมชนประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยด้านความร่วมมือในการดำเนินการ การให้ความร่วมมือในการดำเนินงานตามกรอบภารกิจศูนย์ยุติธรรมชุมชน ของเจ้าหน้าที่เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ผู้นำชุมชน คนในชุมชน มีส่วนสำคัญในความสำเร็จของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลหนองโก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันในการบริหารงานภาครัฐแบบใหม่ เพราะการกำหนดนโยบายต่าง ๆ จนไปสู่การปฏิบัติในชุมชนไม่อาจดำเนินการได้ โดยภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว เหตุเพราะความหลากหลายของหน้าที่ภาครัฐจึงต้องแสวงหาตัวแบบความร่วมมือจากประชาชน ภาคเอกชน เพื่อความสะดวกต่อกระบวนการยุติธรรม

ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก ในการสร้างความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน เพราะผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับคนในชุมชน และเป็นผู้มีอิทธิพลทั้งทางจิตใจและทางกายภาพต่อคนในชุมชน รวมถึงสมาชิกในชุมชนเองมีความไว้วางใจต่อผู้นำชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงทำให้การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นนั้นสามารถเข้าถึงได้อย่างง่ายดาย หากผู้นำชุมชนเห็นพ้องต้องกันกับภาครัฐแล้วก็จะทำให้ผู้นำชุมชนเป็นสื่อกลางในการประสานระหว่างประชาชนกับภาครัฐ ในการแก้ไขปัญหาด้วยความสมัครใจ และต้องการเข้ามาร่วมมือกับภาครัฐ

ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนยังให้ความเห็นที่น่าสนใจในด้านความร่วมมือในการดำเนินงานที่จะส่งผลให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนประสบความสำเร็จ ไม่เพียงแต่ความร่วมมือจากบุคคลหรือองค์กรที่กล่าวมาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม โดยการนำกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและยุติธรรมทางเลือกมาปฏิบัติร่วมกัน หากมีการนำมาใช้ร่วมกันโดยมีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้เป็นกระบวนการเสริมเพื่อบรรเทาความรุนแรงของปัญหาจากการเกิดอาชญากรรม ทั้งยังช่วยลดความขัดแย้ง ช่วยลดการเกิดคดี ทำให้คดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมน้อยลง ซึ่งเป็นการลดภาระของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่ประสบปัญหาคดีล้นมือ ซึ่งจะเป็นผลให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายมีเวลาในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้อย่างละเอียดและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายที่สำคัญ คือการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชนส่งผลให้เกิดความสงบเรียบร้อยและปลอดภัยของประชาชน เกิดความพึงพอใจ และการยกระดับความสามารถของชุมชนได้ในอนาคต ทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ดังคำให้สัมภาษณ์

“การที่จะแก้ไขป้องกันปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้งในชุมชนนั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพียงแค่ส่วนราชการนั้นไม่อาจที่จะแก้ไขและป้องกันปัญหาอาชญากรรมได้เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคประชาชนเพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (มะนัส, 2561)

2. ปัจจัยด้านความรู้ทางกฎหมายของผู้ดำเนินงานและการมีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงาน ความรู้ทางกฎหมายของเจ้าหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน สามารถนำไปสู่ความสำเร็จของศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้ เพราะหากผู้ปฏิบัติไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย ก็จะไม่สามารถให้แนวทางหรือนำองค์ความรู้มาปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพได้เลย ซึ่งบางท่านไม่มีความรู้ด้านกฎหมายเพียงพอ ส่วนในด้านการมีกฎหมายรองรับในส่วนนี้ก็ยังไม่มีความรู้ที่รองรับชัดเจน เพราะบางอย่างศูนย์ยุติธรรมชุมชน ยังต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตามกฎหมายอื่น ๆ มาดำเนินการตามบทบาทภารกิจ เช่น ปลัด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ซึ่งมีอำนาจในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ตามหน้าที่โดยตำแหน่งปฏิบัติร่วมเป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ดังนั้น การปฏิบัติงานจึงไม่สามารถตอบโจทย์บทบาทภารกิจได้เต็มที่ ซึ่งหากไม่มีกฎหมายที่รองรับการปฏิบัติงาน ผู้ให้สัมภาษณ์ก็ไม่สามารถเรียนรู้และทราบข้อกฎหมายได้อย่างชัดเจน เมื่อไม่มีแหล่งอ้างอิงเพื่อเป็นหลักในการดำเนินงาน จึงส่งผลให้การแก้ไขปัญหาไม่สามารถแก้ได้อย่างตรงประเด็น และไม่มีแบบแผนแนวทางที่น่าเชื่อถือ และอาจถูกมองว่าการดำเนินงานนั้นเกิดความไม่เป็นธรรมและไม่มีแบบแผนในการดำเนินงานดีเท่าที่ควร และอาจทำให้ผู้ที่เข้ามาขอความช่วยเหลือขาดความเชื่อมั่นจากการให้บริการได้

ผลการศึกษาพบว่าในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลหนองโก มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านกฎหมายอยู่ในระดับพอประมาณ โดยได้รับความรู้จากการอบรมจากสำนักงานยุติธรรม กรมบังคับคดี กรมคุม

ความประพฤติ ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม อีกทั้งยังมีการประชุมร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้กับศูนย์ยุติธรรมชุมชนพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิด แนวทางการแก้ปัญหา และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งยังเป็นการสร้างความร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้วยกันเอง และมีการศึกษาหาความรู้จากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เอกสารทางราชการต่าง ๆ

ความรู้ นั้นมีความสำคัญ และส่งผลให้บุคลากรในศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโกนั้นมีความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมายในระดับที่เพียงพอต่อการช่วยเหลือและบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างมีแนวทาง มีแบบแผน สามารถใช้องค์ความรู้ที่ได้รับนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นและศรัทธาไว้วางใจที่จะเข้ามารับการช่วยเหลือให้ประชาชนได้รับความยุติธรรม ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายได้อย่างเต็มที่อีกด้วย ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อย เกิดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตของประชาชนชุมชนหนองโกได้อย่างเต็มที่

3. ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน การทำงานด้านนี้เป็นงานบริการ ผู้ให้บริการต้องปฏิบัติด้วยความมีจิตอาสา และมีจิตบริการที่มาจากภายในจิตใจที่มีความตั้งใจช่วยเหลือประชาชนด้วยใจจริง ซึ่งการปฏิบัติงานในด้านนี้ต้องใช้ความอดทน ใช้ความเข้าใจในความเดือดร้อนของประชาชนเป็นอย่างมากแต่

เจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก ก็ได้ตั้งใจปฏิบัติงานบริการเพื่อชุมชนด้วยความตั้งใจแน่วแน่ที่จะบรรเทาทุกข์ของประชาชนจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโกมีความต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนให้มีสวัสดิการที่ดี เช่น ค่าเดินทาง ค่าตอบแทน ค่าน้ำมันรถ ค่าที่พัก หรือค่าทำนมนอกเวลา มอบประกาศนียบัตร เป็นต้น เพื่อให้เกิดแรงจูงใจแก่เจ้าหน้าที่ที่ได้เสียสละเวลาส่วนตัวให้แก่งานส่วนรวม ได้รู้สึกว่าการตั้งใจช่วยเหลือทำงานให้แก่สังคมนั้นเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจ

อีกทั้งยังถือว่าเป็นการอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโกให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างไม่มีข้อขัดข้อง และทำให้ปัญหาของประชาชนได้เข้าถึงอย่างรวดเร็วทันต่อการแก้ไขอีกด้วย

แรงจูงใจอีกด้านหนึ่งซึ่งผู้สัมภาษณ์มองว่าทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนประสบความสำเร็จได้ คือ การให้ความสำคัญในการจัดตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้เหมาะสมกับพื้นที่ และรูปแบบของปัญหาของแต่ละพื้นที่ เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในพื้นที่นั้นได้อย่างตรงจุด และเข้าใจลึกซึ้งในปัญหา เข้าใจในความต้องการ และเยียวยาปัญหานั้นได้อย่างเต็มความสามารถของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลหนองโก หากภาครัฐจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนจริงจังเช่น การจัดตั้งอย่างถูกกฎหมาย สร้างความน่าเชื่อถือ ความมีแบบแผน เช่น มีเครื่องแบบให้ผู้ปฏิบัติงาน ทำสื่อประชาสัมพันธ์ถึงหน้าที่ ข้อมูลการดำเนินงาน ช่องทางการเข้าถึงความช่วยเหลือ หรือประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมต่อชุมชน เป็นต้น

4. ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในความเป็นกลางของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในชุมชนค่อนข้างเชื่อมั่นในความเป็นกลางของสมาชิกของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ถึงแม้สมาชิกศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะมาจากสมาชิกในชุมชนเอง ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้ที่เกี่ยวข้องรับบริการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีกิจกรรมศูนย์ยุติธรรมชุมชนในรูปแบบของศาลชุมชน อนุญาโตตุลาการชุมชน ที่คนในชุมชนเป็นผู้ตัดสินคดี ซึ่งอาจนำมาซึ่งความไม่ยุติธรรม เหตุเพราะความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการดังกล่าวมานั้น กับคู่กรณีที่มีข้อพิพาทในชุมชนนั่นเอง อาจเกิดความไม่เป็นกลางต่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ถึงแม้ว่าการดำเนินงานในศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะมีบุคคลในชุมชนเข้าทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับการตัดสิน อาจทำให้เกิดข้อกังขาได้ เนื่องจากอาจเป็นบุคคลที่สนิทชิดเชื้อ แต่ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เข้ารับบริการก็ยังมีความเชื่อมั่นในความเป็นกลาง นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นเจ้าหน้าที่ก็ยืนยันจะปฏิบัติงานอย่างเป็นกลางเพื่อรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรมในชุมชน

สอดคล้องกับนักวิชาการหลายท่าน ที่ว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนยังมีประเด็นเรื่องความเป็นกลาง เพราะในการยุติปัญหาในชุมชนมีความยืดหยุ่นสูงแต่ละคนมีความสัมพันธ์ต่อกัน อาจส่งผลกระทบต่อ การแก้ไข ปัญหาที่ไม่เป็นกลาง และอาจเกิดความไม่ยุติธรรมต่อคู่กรณีอีกฝ่ายได้ แต่เนื่องจากสมาชิกเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนแต่ละท่านมีตำแหน่งหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งในส่วนราชการ หรือตำแหน่งผู้นำในหมู่บ้าน การที่มีตำแหน่งหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบทางราชการและเป็นตำแหน่งที่

สามารถเรียกตรวจสอบได้ จึงต้องเป็นผู้ที่มีความเคารพต่อหน้าที่ เป็นกลางไม่ลำเอียง ยึดกฎหมายและความถูกต้องเป็นหลัก เนื่องจากหน้าที่หลักของศูนย์ยุติธรรมชุมชนคือการอำนวยความสะดวกเบื้องต้นแก่ผู้ที่เข้ามาขอความช่วยเหลือ

ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1. ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่นจะประสบความสำเร็จในการดำเนินงานและได้รับรางวัลความเป็นเลิศด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปี พ.ศ. 2559 ประเภทรางวัลพัฒนาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม แต่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลหนองโก ก็ยังประสบปัญหาเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีไม่เพียงพอต่อการให้บริการประชาชน อาจทำให้คุณภาพในการบริการนั้นถูกลดลง การให้บริการแก่ประชาชนมีความล่าช้าลง หากมีปัญหที่ต้องจัดการอย่างเร่งด่วน อาจส่งผลให้ปัญหานั้น ไม่ได้รับการแก้ไขได้อย่างทันที่ อาจทวีความรุนแรงขึ้น หรือเป็นปัญหาเรื้อรังต่อไปอีกได้

2. ปัญหาการขาดความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่บางส่วนยังขาดความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านชุมชน และยังขาดความรู้ทางด้านกฎหมาย ทำให้การทำงานเกิดอุปสรรคทั้งต่อตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐและของตัวสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ปัญหาด้านระบบสนับสนุน ยังขาดความพร้อม เช่น วัสดุอุปกรณ์และยานพาหนะ

ที่ใช้ในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ การจัดเก็บข้อมูลสถิติเกี่ยวกับงานเครือข่ายยุติธรรมชุมชนไม่มีระบบสารสนเทศที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ปัญหาด้านการบริหารจัดการ เช่น การติดตามดูแล ช่วยเหลือสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนขาดความเชื่อมโยงและต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน หรือจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีจำนวนมากเกินไปหมายถึงกำหนดไว้ และวิทยากรที่ให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนนั้นควรเป็นบุคลากรที่รัฐให้การสนับสนุนมาจากส่วนกลางเป็นสำคัญ ไม่ใช่คนเดิม ๆ คนในพื้นที่ ซึ่งก็มักจะมีความรู้เดิม ๆ ซึ่งอาจจะไม่หลากหลายพอที่จะรับมือกับปัญหาของชุมชนได้ในปัจจุบันที่สังคมมีความซับซ้อนขึ้น

3. ปัญหาด้านงบประมาณ ถึงแม้ว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลหนองโกจะได้รับจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลาง แต่ก็ยังขาดการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ เนื่องจาก การให้งบประมาณในการดำเนินงานเพียงปีละครั้ง ทำให้เมื่อจัดสรรงบประมาณไปแล้วแต่ละส่วน สามารถนำไปใช้ได้ไม่เต็มที่ การขาดงบประมาณนั้นยังส่งผลต่อปัจจัยในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การสนับสนุนในการจัดการปัญหา การพัฒนาบุคลากรและการที่จะพัฒนาหน่วยย่อยกระทบไปด้วย

4. ปัญหาด้านการประสานงานและความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ปัญหาในเรื่องของการขาดการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับงานเครือข่ายยุติธรรมชุมชน และการรู้จักสร้างเครือข่ายหาความร่วมมือ โดยการดึงหน่วยงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในชุมชนค่อนข้าง

ยาก เนื่องจากภารกิจและเป้าหมายของหน่วยงาน แต่ละหน่วยงานไม่สอดคล้องกัน และภาระหน้าที่ของแต่ละหน่วยนั้น ๆ มีอยู่มากพอสมควร จึงทำให้ยากที่จะได้รับความร่วมมือที่ดีเท่าที่ควร

นอกจากนี้ ปัญหาด้านชุมชน เช่น สมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเกิดความสับสนในการดำเนินงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เนื่องจากมีการปฏิบัติงานให้หลายหน่วยงาน ภายใต้ภารกิจที่คล้ายคลึงกัน และยังมีสภาพปัญหาที่อาจต่างกันในพื้นที่การทำงานของเครือข่ายในต่างจังหวัดและกรุงเทพมหานคร มีการทำงานที่แตกต่างกันมาก เพราะขาดการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ การทำงานร่วมกันยังไม่มีแบบแผนดีเท่าที่ควร และขาดการอธิบายสรุปหน้าที่ ภารกิจหลัก สภาพของปัญหาให้ชัดเจน อีกทั้งในเรื่องของการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีความสามารถช่วยในการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม

■ สรุปและอภิปรายผล

กล่าวโดยสรุปหากแบ่งตามปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น โดยแบ่งตามแนวทางการพัฒนางานยุติธรรมชุมชนของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามแนวคิดของ อัครकर และคณะ (2561) เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

1. ต้องมีการผลักดันให้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินงานโดยไม่ได้มีหลักเกณฑ์

เป็นลายลักษณ์อักษรที่กำหนดให้ดำเนินการ ทำให้การใกล้เคียงในแต่ละชุมชนไม่มีมาตรฐานเดียวกัน และไม่มีแนวทางในการช่วยเหลือปัญหาชุมชนได้เลย ส่วนการไม่มีกฎหมายที่รองรับชัดเจน ส่งผลให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ยังคงใช้เจ้าพนักงานที่มีอำนาจตามกฎหมายอื่น ๆ มาดำเนินการตามบทบาทภารกิจ การปฏิบัติงานจึงไม่สามารถตอบโจทย์บทบาทภารกิจได้เต็มที่ และทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สามารถเรียนรู้และทราบข้อกฎหมายได้อย่างชัดเจน จึงส่งผลให้การแก้ไขปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้อย่างตรงประเด็น และไม่มีแบบแผนแนวทางที่น่าเชื่อถือ และอาจทำให้ผู้ที่เข้ามาขอความช่วยเหลือขาดความเชื่อมั่นจากการให้บริการได้

2. การนำภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ผู้นำชุมชนหรือคนในชุมชน ไม่สามารถดำเนินงานได้เพียงส่วนเดียว และผู้นำชุมชนถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนในชุมชน เพราะผู้นำชุมชนมีความเข้าใจและสนิทชิดเชื้อกับคนในชุมชน จึงทำให้สามารถโน้มน้าวแสดงถึงข้อดีในการเข้ามามีส่วนร่วมหรือให้เข้ามารับบริการกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้ อีกทั้งยังได้ให้โอกาสแก่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับงานยุติธรรมชุมชนมากยิ่งขึ้น เพื่อรับฟังความคิดเห็น ทำให้ได้เห็นมุมมองมากขึ้น

3. การส่งเสริมและสร้างจุดเชื่อมต่อระหว่างสำนักงานยุติธรรมจังหวัด กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐที่ให้ การสนับสนุน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น โดยให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนหรือคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนควรมาจากประชาชนมากกว่าเจ้าหน้าที่รัฐ และการดำเนินงานนั้น ภาครัฐจึงต้องแสวงหาความร่วมมือจาก ประชาชน ภาคเอกชน เพื่อความสะดวกต่อการบูรณาการยุติธรรม ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการสร้างความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน เป็นเสมือนตัวเชื่อมให้กับการดำเนินงานจากภาครัฐไปสู่ประชาชน และจากประชาชนขึ้นสู่ภาครัฐ จึงทำให้การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นนั้นสามารถเข้าถึงได้อย่างง่ายดาย หากผู้นำชุมชนเห็นพ้องต้องกันกับภาครัฐแล้วก็จะทำให้ผู้นำชุมชนเป็นสื่อกลางในการประสานระหว่างประชาชนกับภาครัฐในการแก้ไขปัญหา ด้วยความสมัครใจ และต้องการเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ และเจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนซึ่งเป็นตัวเชื่อมที่ดีจากภาครัฐสู่การแก้ไขปัญหาให้กับภาคประชาชน

4. ต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก ที่มีกฎหมายรองรับการดำเนินงานที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้อย่างแท้จริงและต่อเนื่องในที่นี้คือ กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ถูกก่อตั้งขึ้นตามกฎหมาย และมีกฎหมายที่รองรับการดำเนินงานของกระทรวงยุติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้รับ

การสนับสนุนงบประมาณ และรับมอบนโยบายมาโดยตรง เพื่อดำเนินงานในศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างแท้จริง

5. สร้างแรงจูงใจให้แก่คณะกรรมการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่นได้มีการเชิญ ยกย่อง แก่ผู้ที่ทุ่มเทแรงกายแรงใจให้กับงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการปฏิบัติหน้าที่ ภาครัฐจึงควรสนับสนุนให้มีสวัสดิการที่ดี เช่น ค่าเดินทาง ค่าตอบแทน ค่าน้ำมันรถ ค่าที่พัก (หากออกไปนอกสถานที่ เป็นเวลามากกว่า 1 วัน) หรือค่าทำงานนอกเวลามอบประกาศนียบัตร เป็นต้น เพื่อให้เกิดแรงจูงใจแก่เจ้าหน้าที่ที่ได้เสียสละเวลาส่วนตัวให้แก่งานส่วนรวม ได้รู้สึกว่าการตั้งใจช่วยเหลือทำงานให้แก่สังคมนั้นเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจ และมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานมากขึ้น รวมถึงเครือข่ายประชาชนที่ช่วยเหลือและปฏิบัติงานด้วยจิตอาสา ก็ควรได้รับด้วยเช่นกัน เพื่อเพิ่มแรงจูงใจให้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่มากขึ้น

6. การส่งเสริมและสร้างความเข้าใจให้กับประชาชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในหน้าที่การงานนั้น ทั้งนี้ได้มีการส่งเสริมและให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานยุติธรรมของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโกให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น อีกทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นการส่งเสริมและสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนได้อีกทางหนึ่ง

■ ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาพบว่า

1.1 การอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ควรมีการผลักดันให้มีกฎหมายหรือข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดหน้าที่ให้กับหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกันงานยุติธรรมในด้านต่าง ๆ หรืองานที่สามารถมาสนับสนุนการดำเนินงาน หรือสามารถเป็นผู้ชี้แนะการปฏิบัติให้แก่การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความต่อเนื่องในการปฏิบัติพร้อมที่จะให้บริการประชาชนได้ในทุกด้านและทุกรูปแบบ ภายใต้วัตถุประสงค์ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

1.2 การพัฒนาความรู้ในด้านต่าง ๆ ของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ควรมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการกำหนดให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีสิทธิในการเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้นั้น จะต้องได้รับการประเมินความรู้ความสามารถของบุคลากรในศูนย์ยุติธรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และควรได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ ให้ได้รับโอกาสในการได้พัฒนาความรู้ พัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานที่สมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และกำหนดให้มีการประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ และหน่วยงานที่สามารถสนับสนุนงานยุติธรรมเพื่อให้ได้ความรู้ที่จำเป็นและเป็นปัจจุบันที่สุด เพื่อให้เกิดการดำเนินงาน

อย่างเต็มความสามารถของเจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก และควรมีการพิจารณาให้มีการบัญญัติกฎหมายที่รองรับในการดำเนินงานอย่างชัดเจน และเป็นประโยชน์ให้กับสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้มีหลักเกณฑ์และแนวทางในการดำเนินงานตามหน้าที่โดยมีกฎหมายรองรับ

1.3 การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้แก่เจ้าหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนั้น ภาครัฐควรสนับสนุนให้มีสวัสดิการสนับสนุนแก่ผู้ดำเนินงานด้านการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อให้ผู้ดำเนินงานมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น อีกทั้งมีสวัสดิการเป็นการสนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยอีกด้วย

1.4 การมีความเป็นกลางของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนั้น อาจเกิดความไม่เป็นกลางได้เนื่องจากอาจจะมีความสัมพันธ์เชื่อมกับคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นจึงควรมีการคัดเลือกผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจากการเลือกของประชาชนในพื้นที่ที่จะเลือกบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจในชุมชนเข้าไปช่วยในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน และต้องมีความเห็นชอบจากผู้ที่มีความเชื่อถือในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นต้น เพื่อรับรองบุคคลว่าสามารถเข้าไปช่วยดำเนินงานยุติธรรมชุมชนได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษาพบว่า

2.1 การจัดสรรบุคลากรให้เพียงพอต่อการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน ภาครัฐควรให้

ความสำคัญ และให้การสนับสนุนในการจัดหาบุคลากรเพื่อเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน โดยจัดหางบประมาณเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มอัตราจ้างบุคลากรให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น และมีอัตราส่วนระหว่างจำนวนบุคลากรกับจำนวนประชากรในแต่ละพื้นที่ที่มีความเหมาะสม และสามารถที่จะรับมือกับปัญหาในชุมชนได้ทุกรูปแบบ ทุกเวลา

2.2 การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้รับการพัฒนาความรู้ โดยการจัดให้มีการอบรมให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยการจัดหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถที่หลากหลายและจัดหาวิทยากรจากหลาย ๆ หน่วยงาน เพื่อให้ได้รับการพัฒนาความรู้ได้อย่างครอบคลุม และเป็นปัจจุบัน อีกทั้งยังต้องจัดให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้รับการอบรมที่มีระยะเวลา วงรอบที่แน่นอน เช่น ทุก 6 เดือน หรือทุก 1 ปี เป็นต้น

2.3 การส่งเสริมให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้รับงบประมาณอย่างเพียงพอ ภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมากขึ้น เพราะเป็นการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ซึ่งช่วยทำให้ลดภาระงานของการดำเนินงานยุติธรรมกระแสหลัก ทำให้คดีไม่จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการทางอาญา อีกทั้งยังเป็นการบรรเทาความรุนแรงของความขัดแย้งของประชาชนในชุมชน จากความสำคัญดังกล่าวศูนย์ยุติธรรมชุมชนจึงควรที่จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้งานยุติธรรมชุมชนถูกดำเนินการไปอย่างเต็มประสิทธิภาพ

2.4 การสร้างความร่วมมือและการประสานงานจากหน่วยงานภายนอก เจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนควรลงพื้นที่ไปสร้างความ

ร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก หรือบุคคลสำคัญที่สามารถช่วยเหลืองานด้านยุติธรรมชุมชนได้เป็นอย่างดี และการพบปะสังสรรค์ในโอกาสที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ดี ทำให้เกิดการประสานงานที่สะดวกขึ้น ลดอุปสรรคในการประสานงาน ทำให้การดำเนินงานยุติธรรมชุมชนง่ายขึ้น และเกิดความรวดเร็วในการปฏิบัติงานยิ่งขึ้น

■ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงาน ผู้วิจัยจะขอเสนอประเด็นที่มีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาลงลึกเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน หนองโก และแนวทางการแก้ไขปัญหามาเพื่อถอดบทเรียน และสร้างเป็นต้นแบบหรือชุดความรู้ให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนอื่น ๆ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปรับใช้ได้เหมาะสมต่อไป

2. ควรมีการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วม หรือกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในเครือข่ายยุติธรรมชุมชน โดยอาจทำการศึกษาทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพในหลายพื้นที่ มาประกอบกันและเปรียบเทียบกันเพื่อให้เกิดความหลากหลายของข้อมูลครอบคลุมทุกด้าน และเกิดประโยชน์ในการพัฒนางานยุติธรรมชุมชนอย่างแท้จริงต่อไป

3. การนำปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองโก ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับศูนย์ยุติธรรมชุมชน

ในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้เข้าไปศึกษาต่อเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จในการดำเนินงานของคุณยยุติธรรมชุมชนพื้นที่นั้น ๆ

4. ควรมีการศึกษาการดำเนินงานของคุณยยุติธรรมชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ที่ไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานเพื่อนำมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ปัจจัยที่เหมือนกัน หรือแตกต่างกัน กับคุณยยุติธรรมชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ว่าเหตุที่ส่งผลให้เป็นปัจจัยนั้น ๆ ในแต่ละพื้นที่เป็นเพราะเหตุใด

บุคลากร

มะนัส อุทัยแสง (สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2561)

■ บรรณานุกรม

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ. (2550).

ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวก

ยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, สุทธิ สุขยิ่ง, มุฮัมหมัดรอฟอี

มุขอ. (2551). *ยุติธรรมชุมชน : การเปิดพื้นที่*

ของชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน

สนับสนุนการวิจัย.

ประไพพิศ มุกิตาเจริญ. (2558). *รายงานฉบับ*

สมบูรณ์ : โครงการประเมินผลการจัดตั้ง

ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาร่องประจำ

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2557. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อัศคร ไชยพงษ์ และคณะ. (2561). *แนวทาง*

การพัฒนายุติธรรมชุมชนของตำบลหนองโก

อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น. วารสาร

สุทธิปริทัศน์, 32(103), 203-216.